

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 5 Issue 04 | pp. 165-168 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA HISOB SIYOSATINI TUZISHNI TAKOMILLASHTIRISH

S.Ovlayev
TDIU o'qituvchisi
O.Yo'lchiyev
TDIU o'qituvchisi
Turapov H.
TDIU talabasi

Annotasiya. Aksiyadorlik jamiyatining hisob siyosati moliyaviy hisobotni tuzishda normativ-huquqiy bazaga rioya qilishni ta'minlash va qarorlar qabul qilish jarayonlarida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Biroq, o'zgaruvchan iqtisodiy jarayonlar, buxgalteriya hisobi standartlaridagi va korporativ boshqaruvdagi mavjud muammolar tufayli hisob siyosatini doimiy ravishda takomillashtirish zarurati mavjud. Ushbu maqolada aksiyadorlik jamiyatlarida hisob siyosati qoidalari yoritilgan va hisob siyosatining shaffofligi, izchilligi va moslashuvchanligini oshirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: aksiyadorlik jamiyati, hisob siyosati, MHXS, korporativ boshqaruv, moliyaviy hisobot.

Аннотация. Учетная политика акционерного общества играет решающую роль в обеспечении соблюдения нормативно-правовой базы и процессов принятия решений при составлении финансовой отчетности. Однако в связи с меняющимися экономическими процессами, существующими проблемами в стандартах бухгалтерского учета и корпоративного управления возникает необходимость в постоянном совершенствовании учетной политики. В статье рассмотрены правила учетной политики в акционерных обществах и разработаны предложения по повышению прозрачности, последовательности и гибкости учетной политики.

Ключевые слова: акционерное общество, учетная политика, МСФО, корпоративное управление, финансовая отчетность.

Abstract. Accounting policies of a joint-stock company play a decisive role in ensuring compliance with the regulatory framework and decision-making processes when preparing financial statements. However, due to changing economic processes, existing problems in accounting standards and corporate governance, there is a need for continuous improvement of accounting policies. The article examines the rules of accounting policies in joint-stock companies and develops proposals to increase the transparency, consistency and flexibility of accounting policies.

Keywords: joint-stock company, accounting policies, IFRS, corporate governance, financial statements.

KIRISH

Samarali hisob siyosati nafaqat normativ-huquqiy hujjatlarga rioya qilish, balki qarorlar qabul qilish jarayonlarini takomillashtirish va aksiyadorlar hamda manfaatdor tomonlar uchun shaffoflikni oshirish uchun ham muhimdir. Moliyaviy hisobotning muhimligini hisobga olgan holda, moliyaviy hisobot xalqaro standartlari qo'mitasi tomonidan kompaniyalarga buxgalteriya hisobini standartlashtirishga yordam beradigan ko'rsatmalarni ishlab chiqilgan [1]. Hisob siyosatini tuzishda mazkur ko'rsatmalarga amal qilish zarur hisoblanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Hisob siyosati va uning mazmun-mohiyatiga bo'yicha iqtisodchi olimlar tomonidan turli tadqiqotlar olib borilgan.

PhD B.N.Sayfutdinov o'z tadqiqotida "hisob siyosati aksiyadorlik jamiyatida buxgalteriya hisobi ishlarini tashkil etishda asosiy hujjat hisoblanadi. Mazkur hujjat nafaqat buxgalteriya hisobi ishlarini yuritishda, balki jamiyatni boshqarishda ham muhim o'rin tutadi", degan xulosaga kelgan [2].

PhD Z.Zufarova qayd etishicha, "hisob siyosati auditining maqsadi tekshirilayotgan xo'jalik yurituvchi subyekt moliyaviy hisobotining ishonchliligini ta'minlash maqsadida buxgalteriya hisobining barcha obyektlari bo'yicha hisob siyosati qoidalarining mamlakatning amaldagi normativ-huquqiy hujjatlari, buxgalteriya hisobining milliy va moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablari asosida to'g'ri tanlanganligi va ularga amal qilinganligini tekshirishdan iboratdir" [3].

R.Ball fikricha, "puxta tuzilgan hisob siyosati moliyaviy hisobotlarning to'g'riligini ta'minlash, investorlar ishonchini oshirish va kapital bozorlarining uzluksiz ishlashida muhim ahamiyatga ega [4].

Boshqa iqtisodchi olimlarning ta'kidlashicha, "hisob siyosatining asosiy roli moliyaviy hisobot standartlariga muvofiqlik va shu bilan birga muayyan operasion muammolarni hal qilish uchun moslashuvchanlikni ta'minlashdir. Ko'pgina aksiyadorlik jamiyatlari tomonidan MHXSning qabul qilinishi butun dunyo bo'ylab buxgalteriya amaliyotini standartlashtirishga turtki bo'ldi" [5].

I.Tsalavoutas fikricha, "hisob siyosatida mahalliy moslashuvlar va o'zgarishlar mavjud bo'lib, ular ushbu kompaniyalar faoliyat yuritadigan turli iqtisodiy muhitni aks ettiradi" [6].

TAHLIL VA NATIJALAR

Hisob siyosatini MHXS standartlariga moslashtiradigan aksiyadorlik jamiyati yuqori darajadagi shaffoflik va aksiyadorlarning ishonchini oshiradi. Bundan tashqari, bozor kon'yunkturasining o'zgarishiga qarab tuzatishlar kiritish imkonini beruvchi hisob siyosatiga yanada moslashuvchan yondashuvni qo'llaydigan kompaniyalar ko'proq barqaror moliyaviy holatga ega bo'lishadi. Texnologiya va ishlab chiqarish sohalaridagi kompaniyalarning amaliy tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, hisob siyosatining oshkoralik jihatlari takomillashtirish investorlar uchun muhim bo'lgan kompaniyaning moliyaviy holatini aniqroq ko'rsatishga olib keladi. Shu bilan birga, MHXSning yagona o'lchovli yondashuvi barcha korxonalar, xususan, bozor sharoitida ishlaydigan kompaniyalar uchun mutlaqo ishlamasligi aniq. MHXS standartlarini hisob tamoyillari bilan uyg'unlashtiradigan kompaniyalar o'zlarining operasion xarajatlarini yetarli darajada aks ettiradigan siyosatga ega bo'lishlari mumkin.

Aksiyadorlik jamiyatida hisob siyosatini takomillashtirish xalqaro standartlarga muvofiqlikni ta'minlash bilan birga moslashuvchanlikni birinchi o'ringa qo'yishi kerak. Iqtisodiy va tartibga soluvchi muhit rivojlanib borar ekan, aksiyadorlik jamiyati hisob siyosatining dolzarb va samarali bo'lishini ta'minlashi kerak. Hisob siyosatini davriy qayta ko'rib chiqish, manfaatdor tomonlar bilan faol hamkorlikni ta'minlash va moliyaviy ma'lumotlarni oshkor qilish ko'lamini kengaytirish buxgalteriya hisobi amaliyoti samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Bundan tashqari, hisob siyosatini korporativ boshqaruv tuzilmalari bilan muvofiqlashtirish shaffoflikni ta'minlash va moliyaviy qonunbuzarliklarni kamaytirish uchun juda muhimdir [7]. Aniq belgilangan boshqaruv tizimiga ega kompaniyalar aksiyadorlarga ham, tartibga soluvchi organlarga ham foyda keltiradigan izchil va ishonchli moliyaviy hisobot mexanizmlariga ega bo'lish ehtimoli ko'proq.

Puxta ishlab chiqilgan hisob siyosati haqqoniy va shaffof moliyaviy hisobotni tuzishga xizmat qiladi. Moliyaviy hisobot axborotlariga baho berishda buxgalteriya balansi ko'rsatkichlarini tahlilini amalga oshirish kerak. Buxgalteriya balansi tahlilini amalga oshirishda gorizontall tahlildan keng foydalaniladi.

Gorizontall tahlil - alohida moliyaviy ko'rsatkichlarni o'zaro taqqoslash orqali moliyaviy holatdagi o'zgarishlarga baho berish usuli hisoblanadi. O'zgarishlar, mutlaq va nisbiy ifodalarda aniqlanadi. Moliyaviy hisobot elementlari va moddalarini, moliyaviy ko'rsatkichlarni gorizontall tahlili asosida ularning o'sish darajalariga baho beriladi.

Moliyaviy tahlilda gorizontall tahlilning quyidagi shakllaridan foydalaniladi:

1. Hisobot davri moliyaviy ko'rsatkichlarni o'tgan yilning shu davri (dekada, oy, chorak) ko'rsatkichlari bilan taqqoslash;
2. Bir necha yillar bo'yicha moliyaviy ko'rsatkichlarni taqqoslash.

Quyidagi jadvalda "ECO HOUSE" MCHJ buxgalteriya balansining gorizontall tahlili keltirilgan.

1-jadval

"ECO HOUSE" MCHJ buxgalteriya balansining gorizontall tahlili, 2023 yil 31 dekabr holatiga, ming so'mda¹

Balans aktivi	Hisobot davri boshiga	Hisobot davri oxiriga	Farqi +,-	O'sishi, %
1	2	3	4(3-2)	5(3/2)*100-100
Aktiv				
Uzoq muddatli aktivlar	8 621 902	6 166 050	-2 455 852	71,5
Joriy aktivlar	65 981 559	137 163 348	71 181 789	207,9
Aktiv jami	74 603 461	143 329 398	68 725 937	192,1
Passiv				
O'zlik mablag'lari manbasi	18 715 473	47 807 700	29 092 227	255,4
Majburiyatlar	55 887 988	95 521 698	39 633 710	170,9

¹ Mualliflar tomonidan tuzilgan.

Passiv jami	74 603 461	143 329 398	68 725 937	192,1
--------------------	-------------------	--------------------	-------------------	--------------

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, mazkur korxonada aktivlar va passivlar o'tgan yilga nisbatan 68,7 mlrd.so'mga yoki 192,1 foizga oshgan. Aktivlar tarkibida uzoq muddatli aktivlar miqdorining -2,4 mlrd.so'mga kamayishi kuzatilgan. Joriy aktivlar esa o'tgan yilga nisbatan 71,1 mlrd.so'mga oshgan. Passivlar tarkibida o'zlik mablag'lari manbalari 29,1 mlrd.so'mga, majburiyatlar esa 39,6 mlrd.so'mga oshgan.

XULOSA

1. Aksiyadorlik jamiyatida hisob siyosatini takomillashtirish nafaqat me'yoriy hujjatlarga rioya qilish, balki shaffoflik, moslashuvchanlik va mustahkam moliyaviy boshqaruvni ta'minlash masalasidir.

2. Buxgalteriya hisobini yuritishda moslashuvchan hisob siyosatini qabul qilish lozim. Aksiyadorlik jamiyati operasion faoliyati va bozor sharoitlaridagi o'zgarishlarga moslashish uchun o'z hisob siyosatini vaqti-vaqti bilan ko'rib chiqishlari va moslashtirishlari kerak.

3. Hisob siyosatida moliyaviy ma'lumotlar oshkor qilinishi kerak. Moliyaviy faoliyatni, shu jumladan risklar va noaniqliklarni har tomonlama oshkor qilish investorlarning ishonchini va normativ-huquqiy hujjatlar talablariga muvofiqligini oshirishi mumkin.

4. Samarali hisob siyosati korporativ boshqaruvni takomillashtirishga xizmat qiladi. Kuchli ichki nazorat va boshqaruv tizimini yaratish hisob siyosati izchil qo'llanilishi va ularga rioya etilishini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Albu, N., Albu, C., Bunea, Ş., Calu, D. A., & Girbina, M. M. (2014). A framework for the analysis of the impact of accounting policy change. //Accounting in Europe, 11 (1), 1-26.

2. Sayfutdinov B.N. Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy hisobotni tuzish va auditini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertasiyasi avtoreferati. Toshkent: 2023 y. 54 b.

3. Zufarova Z.R. Hisob siyosati auditini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertasiyasi avtoreferati. Toshkent: 2023-y. 56 b. Ball, R. (2006). International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors. //Accounting and Business Research, 36 (sup1), 5-27.

5. Nobes, C., & Parker, R. (2016). Comparative International Accounting. Pearson Education.

6. Tsalavoutas, I. (2009). The adoption of IFRS by Greek listed companies: Financial statement effects, level of compliance and value relevance (Doctoral dissertation, University of Edinburgh).

7. Barth, M. E., Landsman, W. R., & Lang, M. H. (2008). International accounting standards and accounting quality. //Journal of Accounting Research, 46-(3), 467-498.

Copyright: © 2025 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution- 4.0 International License (CC - BY 4.0)

